

Esderrocar, V. *roca* *Esdevenidor*, *esdevenir*, V. *venir* *Esdevindre* en una edició dolenta, que cita *AlcM*, naturalment no fou mai usat en temps de Muntaner *Esditegat*, V. *dit* *Esdogat*, V. *doga* *Esdolceït*, V. *dolç* *En esdòs*: no hi ha tal mot; suposant que sigui correcta la lectura del ms., això s'hauria de separar en *es dòs*, combinacions com aquesta pertanyen al llenguatge arcaic en les llengües romàniques veïnes (fr. ant. *en es le pas*, cast.: DCEC II, 372b31, 373a42, 373a5, etc.).

ESDRÚIXOL, pres de l'it. *sdrucchiolo* id., i aquest de *sdrucchiolare* 'lliscar', mot d'origen incert: com si diguéssim 'vers llisquívol'. □ 1.ª doc.: crec ja figura en B. Reixach, *Ensenyança de Minyons*, 1749; Belv. 1803 (cf. DCEC, s. v. *esdrújulo*).

Esduït, mot de sign. poc clar, deu voler dir 'restret' o al contrari 'amb corripies, amb diarrea', cf. oc. *esduï*, *s'estuire* 'recloure's' (B. d. Born, PSW III, 358), *s'esduire* 'rajar' (Ventadorn, PSW III, 210, § 4), *esdug* 'fuga, diserziona' (Arnaut Daniel, PSW III, 209b). El *DAG*. recull *esduïr* 'esvair, dissipar' a St. Joan Despí (d'on *Dfa.*) (també així en oc. ant., però això més aviat va amb el fr. ant. *desduire*).

Esembrú, V. *gualabré*

ESFACEL, 'gangrena', pres del gr. *σφάκελος* 'gangrena seca'. □ 1.ª doc.: 1917, *DOrt*.

DERIV.: *Esfacelar* adj. i v. (aquest *DOrt*).

ESFAGNACIES, ESFAGNALS, derivats savis del gr. *σπάγγος* 'molsa que s'adhereix o encasta al tronc dels arbres'. □ 1.ª doc.: *Dfa*.

Esfaldar, V. *falda* *Esfardatxo* i *esfarjitxa*, V. *far-datxo* (LLANGARDAIX) *Esfarinar*, *esfarinosar*, +*esfarnegar*, V. *farina*

+ESFENJA, mot antic i rar, 'bunyol', de l'àrab hispànic i vulgar *esfénja* id., pròpiament 'esponja', mot que l'àrab havia pres del gr. *σπογγη* 'esponja'. □ 1.ª doc.: c. 1390, L. d'Aversó, *Torcimany*, 123.5.

Hapax, que aquest preceptista explica «ço és bunyol», grafiant-lo *esfenga* i incloent-lo a la fi d'una curta llista de cinc rims en *-enja* (*-enje*): *menja*, *demenja*, *dicmenja*. En àrab es troba antigament en fonts hispàniques, '*asfanga min aǧin* «crustula» en el glossari àrabo-llatí (de procedència lusitana) de Leyden (S. XI), *esfénge* (amb collectiu *esfénge*) «boñuelo» en el granadí de *PAlc.*, i *asfinge*, *sfinge*, *sfenge*, en diverses fonts algerianes i magrebines (Hacdo, Pagni, Hoest, Jackson, *Jou. Asiat.*, 1830, Cherbonneau), veg. Dozy, *Suppl.* I, 22b, que resumeix el significat com «espèce de beignet qu'on mange avec du miel; c'est de la pâte à pain très molle et très levée --- ces beignets ressemblent à nos *pêts de nonne*». Schuchardt va assenyalar que el mot àrab havia passat també al sic. *sfincà*, *sfincuni*, *REW*, 8173, però fins

ara no se sabia que s'hagués transmès a llengües hispano-romàniques. En el sentit d'«esponja» i en la forma '*isfínja* (o '*isfínja*, etc.) el mot és ben conegut en àrab en fonts orientals, africanes i hispàniques (entre elles el nostre Abenbeklariš).

ESFENOIDE, pres del gr. *σφηνοειδής* 'de forma de tascó, cuneiforme', compost de *σφήν* 'tascó, falca' i *είδος* 'figura'. □ 1.^a doc.: 1868, *SLitCosta*.

10 DERIV.: *Esfenoïdal*.

ESFERA, pres del ll. *sphaera* id., i aquest, del gr. *σφαῖρα* 'pilota', 'esfera'. □ 1.^a doc.: Lluïl. De primer es pronuncià *spera*: ja hi ha (*e*)*spera* en el *Fèlix de les Meravelles* lullià (*NCL.* II, 15).

«Lo primer cel és lo ferment, a les vuit *speres*», *StVicentF* (*Serm.* I, 24.4); de vegades la grafia no permet de decidir amb seguretat si ho deien amb *p* o amb *f*: «Som jo sola, trebucada, / sots la roda de fortuna; / som jo sola, subjugada; / ciutat més desventurada / sots l'*esfera* de la luna!», *NSalcet*, després de 1403 (*MBover*, *BiblEscrBal.* II, 340.3.5). El *DTO*. 1670 en tot cas ja grafia *esfera* amb *f*. En cat. central uns pronunciaven amb *è* altres amb *é*, que si no m'enganyo és més tradicional i predomina.

En grec el sentit més corrent era encara el d'una pilota de jugar, com la *σφαῖρα* que Íeu que Nausicaa topés amb Odysseus.

DERIV.: *Esfèric*, *esfericitat*. *Esferita*.

30 CPT.: *Esferoide*; *esferoïdal*. *Esfèrometre*. *Esfèropsidals*. *Hemisferi* pròpiament 'mitja esfera'. «La ombra se aparta - y mostre's lo dia / exint lo Apollo - sobre l'*emispheri*», Francesc Prats, a. 1487, *JMBover*, *BiblEscrBal.* II, 159.45.2; «un asceteri / --- / de l'arbre de 35 Cuixà / que, com la nit d'estrelles, l'*hemisferi* / sembra, de sants la terra ensementà», Verd., *Canigó* IX LVIII; *hemisfèric*. Veg. també *ATMOSFERA* i altres cpts. citats allí.

40 ESFEREIR, 'esglaiar, esporuguir', mot modern en català, desconegut de la llengua medieval i clàssica, inseparable de *fer feresa*, *fer feredat*, *ferejar*, que són derivats del ll. *FĒRUS* 'ferotge, cruel', i és probable que també ho fos *esfereir* des del principi; el nostre verb és més antic en oc. *esferezir* (variants *enferezir* i *esfrezir*), ja medieval i significat el mateix, però també 'torbar, trasbalsar' i 'descoratjar', el qual deu derivar també de *FĒRUS* però alhora es relaciona amb el fr. *effrayer* 'espantar', *effroi* (antigament *esfrei*) 'esglai'; aquest no pot ser un derivat de *FĒRUS* i es considera d'origen germànic, però la seva etimologia concreta és problemàtica i el més probable és que el mot català i el francès tinguin filiacions etimològiques independents, que en alguna part de la llengua d'oc pogueren combinar-se. □ 1.ª doc.: 1803, *Belv*.

Que registra «*esfereirse*: asombrarse, *perterrefieri*, *consternari*». No figura en els diccs. balears ni valencians, el *DAG*. el registra («espantar, esglaiar») però no en dona cites i *AlcM* només com a mot dels dialectes català oriental i occidental. En el llenguatge cen-